

LA DEFINICIÓ DE RETARD MENTAL

L'any 1992 es va publicar la novena edició del manual que proposa un canvi substancial en la definició i classificació d'aquest fenomen. El nou concepte de retard mental deixa d'observar-se com un tret absolut d'un determinat individu i passa a centrar-se en la interacció entre el seu funcionament intel·lectual limitat i l'entorn proper. Per altra banda, considera que no n'hi ha prou en definir les deficiències sinó que cal proposar sistemes d'ajut i suport que permetin la millora d'habilitats i facilitin la integració social i el benestar personal.

DEFINICIÓ DE RETARD MENTAL

El retard mental fa referència a limitacions substancials en el desenvolupament ordinari. Es caracteritza per un funcionament intel·lectual significativament inferior a la mitjana, juntament a limitacions associades a dues o més de les següents àrees d'habilitats adaptatives: comunicació, autocura, vida a la llar, habilitats socials, ús comunitari, autodirecció, salut i seguretat, habilitats acadèmiques funcionals, lleure i treball. El retard mental es manifesta abans dels 18 anys.

Definició de les àrees d'habilitats adaptatives:

1. Comunicació: habilitats com la capacitat de comprendre i d'expressar informació mitjançant conductes simbòliques o conductes no simbòliques.
2. Cura personal: habilitats relacionades amb la neteja, menjar, vestit, higiene y aparença personal.
3. Habilitats de vida a la llar: relacionades amb el funcionament dins de la llar, cura de la roba, tasques de la llar, manteniment adequat, preparació de menjars, planificació i pressupost per a la compra, seguretat a la llar i planificació diària.
4. Habilitats socials: relacionades amb els intercanvis socials amb altres persones: iniciar, mantenir i finalitzar una interacció; reconèixer sentiments; regular la pròpia conducta; calibrar la quantitat i el tipus d'interacció a mantenir amb altres; fer i mantenir amistats; adequar les conductes a les lleis; mostrar un comportament sociosexual adequat.
5. Utilització de la comunitat: habilitats relacionades amb la utilització adequada dels recursos de la comunitat, que inclouen el transport; comprar en botigues o grans superfícies; comprar o obtenir serveis d'altres recursos; utilitzar serveis públics com llibreries, parcs, àrees recreatives, teatres, centres culturals...
6. Autorregulació: habilitats relacionades amb escollir, aprendre i seguir un horari; iniciar activitats adequades a la situació, condicions, horaris i interessos personals; buscar ajuda quan es necessiti; resoldre problemes en situacions familiars i noves; demostrar assertivitat i habilitats d'autodefensa.
7. Salut i seguretat: habilitats relacionades amb el manteniment de la salut; reconèixer els símptomes de malaltia, tractament i prevenció; primers auxilis; practicar sexualitat segura; seguir les normes bàsiques de seguretat; protegir-se de les conductes criminals.
8. Habilitats acadèmiques funcionals: aprenentatges escolars que tenen una aplicació directa en la vida personal independent: escriptura, lectura, utilització pràctica de conceptes matemàtics bàsics, coneixement de l'entorn físic i social relacionat amb altres habilitats adaptatives.
9. Oci: desenvolupament d'interessos variats d'oci com escollir i seguir els interessos propis; utilitzar i gaudir dels recursos d'oci de la comunitat; jugar amb altres i respectar el torn i les normes; finalitzar o rebutjar activitats d'oci o recreatives.

10. Treball: habilitats relacionades amb tenir una feina a temps complet o parcial en la comunitat, inclou el finalitzar les tasques; conèixer els horaris; demanar ajut; rebre crítiques i millorar destreses; gestionar diners; anar i tornar de la feina; preparar-se per treballar; mostrar control personal i bones habilitats d'interacció amb els companys.

Per poder aplicar aquesta definició han de considerar-se els punts següents:

1. Una avaluació vàlida ha de tenir present la diversitat cultural i lingüística, així com les diferències en les formes de comunicació i en factors comportamentals.
2. Les limitacions en les habilitats adaptatives es manifesten en el context dels entorns comunitaris característics de les persones de la mateixa edat que l'individu, i es classifiquen en funció de les necessitats de suport de cada persona.
3. Les limitacions adaptatives específiques sovint coexisteixen amb punts forts en altres habilitats adaptatives o capacitats personals.
4. El propòsit de descriure les limitacions és per desenvolupar el perfil de suports necessari per cada persona (incorporat al document 2002 de l'AAMR).
5. Amb un suports personalitzats apropiats durant un període de temps continuat, el funcionament vital de la persona amb retard mental, generalment millora.

Per altra banda, l'AAMR proposa l'avaluació multidimensional per facilitar una descripció global de la persona amb retard mental:

Dimensió I: Funcionament intel·lectual i habilitats adaptatives.

Dimensió II: Consideracions psicològiques i emocionals.

Dimensió III: Consideracions físiques, de salut i etiològiques.

Dimensió IV: Consideracions ambientals.

L'avaluació d'aquestes dimensions té com a finalitat perfilar el tipus i la intensitat dels suports necessaris per ajudar a la persona amb retard mental a viure integrat a la comunitat, permetent que desenvolupi al màxim les seves capacitats i gaudeixi de benestar personal.

L'ESCOLARITZACIÓ EN CENTRES D'EDUCACIÓ ESPECIAL

L'AAMR considera que es poden definir tres grans àmbits d'actuació en el retard mental: el diagnòstic, la classificació i la planificació dels suports. Aquest darrer àmbit d'actuació és el que ha de desenvolupar l'EAP, sobretot pel que fa al procés d'escolarització.

En el procés de presa de decisions per a l'escolarització, el tipus i la intensitat dels suports haurien de ser els que determinessin la proposta d'escolarització elaborada per l'EAP en el document de Dictamen. Com hem vist en la definició anterior són molts els factors que intervenen a l'hora d'avaluar i planificar el suports que necessita una persona amb retard mental i, per tant, no resulta fàcil dibuixar un perfil que pugui englobar a una població de característiques individuals tant diferenciades.

Per altra part, les consideracions ambientals suposen també un factor molt rellevant a l'hora de determinar la resposta educativa. En algunes ocasions, quan l'entorn familiar no exerceix una funció tutelar competent, el nombre i l'extensió dels suports que necessita l'alumne augmenta considerablement.

A continuació proposem el perfil bàsic dels alumnes que al nostre entendre podrien ser escolaritzats en els centres d'educació especial.

Després d'elaborar aquest perfil bàsic, hem pensat que seria convenient, més que compondre perfils d'alumnes diferents per cada centre, elaborar el perfil del centre on puguin descriure's el tipus de suports que ofereixen en tots els àmbits contemplats per l'AAMR. L'objectiu d'aquest dibuix del perfil del centre és justifica com el complement necessari a l'avaluació psicopedagògica per determinar la resposta educativa.

No tots els centres d'educació especial disposen dels mateixos serveis, les mateixes condicions físiques ni els mateixos objectius a llarg termini. És possible que els centres que es dediquin a la formació professional disposin de menys serveis i atenció per treballar habilitats d'autorregulació bàsiques, comunicació, habilitats acadèmiques i cura personal, però és possible que disposin de més serveis per treballar habilitats d'autorregulació relacionades amb seguir un horari i un programa autònom de treball, habilitats per la utilització dels recursos de la comunitat o habilitats pel seguiment d'unes pautes de salut adequades.

Així doncs, la nostra proposta seria elaborar aquest perfil amb tots els centres. D'aquesta forma podríem disposar tots els EAPs d'una informació detallada de cadascun dels centres del Vallès Occidental; detectar de cada centre i del conjunt els aspectes que necessiten ser revisats i elaborar propostes per millorar la organització.

PERFIL DE L'ALUMNAT D'EDUCACIÓ INFANTIL SUSCEPTIBLE DE SER ESCOLARITZAT EN CENTRES D'EDUCACIÓ ESPECIAL.

Dimensió / Àrea	Perfil 1	Perfil 2
Dimensió I: funcionament intel·lectual i habilitats adaptatives	Retard mental greu o profund amb limitacions a tres o més àrees adaptatives	Retard mental moderat amb limitacions substancials en les àrees de cura personal, habilitats socials, autorregulació i salut o seguretat
Dimensió II: consideracions psicològiques o emocionals		Retard mental moderat amb trastorns mentals associats
Dimensió III: consideracions físiques, de salut i etiològiques		Retard mental moderat associat a deficiències sensorials o a trastorns degeneratius. Retard mental moderat amb limitacions de salut que afecten la participació en les activitats.
Dimensió IV: consideracions ambientals		Retard mental moderat associat a l'absència d'entorns socials i familiars que proporcionin oportunitats d'aprenentatge, fomentin el benestar i promoguin l'estabilitat emocional.

PERFIL DE L'ALUMNAT D'ALTRES ETAPES SUSCEPTIBLE DE SER ESCOLARITZAT EN CENTRES D'EDUCACIÓ ESPECIAL.

Dimensió / Àrea	Perfil 1	Perfil 2
Dimensió I: funcionament intel·lectual i habilitats adaptatives	Retard mental moderat amb limitacions substancials en les àrees de cura personal, habilitats socials, autorregulació i salut o seguretat	
Dimensió II: consideracions psicològiques o emocionals	Retard mental moderat amb trastorns mentals associats	Retard mental lleu amb trastorns mentals associats
Dimensió III: consideracions físiques, de salut i etiològiques	Retard mental moderat associat a deficiències sensorials o a trastorns degeneratius. Retard mental moderat amb limitacions de salut que afecten la participació en les activitats.	Retard mental lleu associat a deficiències sensorials o a trastorns degeneratius. Retard mental lleu amb limitacions de salut que afecten la participació en les activitats.
Dimensió IV: consideracions ambientals	Retard mental moderat associat a l'absència d'entorns socials i familiars que proporcionin oportunitats d'aprenentatge, fomentin el benestar i promoguin l'estabilitat emocional.	

PERFIL DELS CENTRES

Dimensió I: Funcionament intel·lectual i habilitats adaptatives:

Dimensió / Àrea	Objectius	Metodologia / Enfocament	Suports personals
Comunicació			
Cura personal			
Habilitats socials			
Vida a la llar			
Utilització de la comunitat			
Autorregulació			
Salut i seguretat			
Habilitats acadèmiques funcionals			
Oci			
Treball			

Dimensió II: Consideracions psicològiques i emocionals. Suports conductuals

Tipus	Objectius	Metodologia / Enfocament	Suports personals
Derivació CSMIJ i coordinació			
Control i adaptació de l'entorn (modificar les condicions físiques de l'ambient, mantenir-se actiu i interactiu amb els altres, fomentar l'aprenentatge sense errors: anàlisi de tasques, ajudes, estímuls, eliminar gradualment l'ajuda)			
Anàlisi funcional (antecedent-conducta-conseqüència)			
Intervenció ecològica (medicació, nutrició, exercici físic, el son)			

Dimensió III: consideracions físiques i de salut

Tipus	Objectius	Metodologia / Enfocament	Suports personals
Coordinació amb serveis mèdics (neuròlegs, traumatòlegs,...)			
Intervenció específica relacionada amb temes de salut (medicació, règims alimentaris, exercici físic)			
Intervenció per la prevenció de malalties (xerrades, cursets,...)			
Programa d'educació sexual			

Dimensió IV: consideracions ambientals

Tipus			
Entorn escolar (recursos personals - serveis)			
Entorn físic escolar (barreres arquitectòniques)			
	Objectius	Metodologia / Enfocament	Suports personals
Intervenció en les pautes familiars (orientacions, avaluació de l'entorn familiar)			
Relació família-escola (AMPA; Consell Escolar, festes)			
Vinculació de la família en el procés d'ensenyament-aprenentatge (reunions, tutories, presa de decisions)			
Intervenció coordinada amb Serveis Socials			